תנ״ך · אחרונים · מצודת דוד · כתובים

מצודת דוד על שיר השירים

רבי דוד אלטשולר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מצודת דוד על שיר השירים

רבי דוד אלטשולר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מצודת-דוד-על-שיר-השירים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פסוק א 5
פסוק ב 5
פסוק ג 5
פסוק ד 6
פסוק ה 6
פסוק ו 6
פסוק ז 7
פסוק ח 7
פסוק ט 7
פסוק י 7
פסוק יא 7
פסוק יב 8
פסוק יג 8
פסוק יד 8
פסוק טו 8
פסוק טז 8
פסוק יז 8
פרק ב 9
פסוק א 9
פסוק ב 9
פסוק ג 9
פסוק ד 9
פסוק ה 10
פסוק ו 10
פסוק ז 10
פסוק ח 10
פסוק ט 11
פסוק י 11
פסוק יא 11
פסוק יב 11
פסוק יג 11
פסוק יד 11
פסוק טו 12
פסוק טז 12
פסוק יז 12
פרק ג 13
פסוק א 13
פסוק ב 13
פסוק ג 13
פסוק ד 13
פסוק ה 13
פסוק ו 14
פסוק ז 14
פסוק ח 14
פסוק ט 15
פסוק י 15
פסוק יא 15
פרק ד 15
פסוק א 15
פסוק ב 16
פסוק ג 16
פסוק ד 17
פסוק ה 17
פסוק ו 17
פסוק ז 17
פסוק ח 18
פסוק ט 18
פסוק י 18
פסוק יא 18
פסוק יב 19
פסוק יג 19

פסוק יד 19
פסוק טו 19
פסוק טז 20
פרק ה 20
פסוק א 20
פסוק ב 20
פסוק ג 21
פסוק ד 21
פסוק ה 21
פסוק ו 21
פסוק ז 22
פסוק ח 22
פסוק ט 22
פסוק י 22
פסוק יא 23
פסוק יב 23
פסוק יג 23
פסוק יד 24
פסוק טו 24
פסוק טז 24
פרק ו 25
פסוק א 25
פסוק ב 25
פסוק ג 25
פסוק ד 25
פסוק ה 26
פסוק ו 26
פסוק ז 26
פסוק ח 27
פסוק ט 27
פסוק י 27
פסוק יא 28
פסוק יב 28
פרק ז 28
פסוק א 28
פסוק ב 29
פסוק ג 29
פסוק ד 29
פסוק ה 29
פסוק ו 30
פסוק ז 30
פסוק ח 30
פסוק ט 31
פסוק י 31
פסוק יא 31
פסוק יב 31
פסוק יג 31
פסוק יד 32
פרק ח 32
פסוק א 32
פסוק ב 32
פסוק ג 33
פסוק ד 33
פסוק ה 33
פסוק ו 33
פסוק ז 34
פסוק ח 34
פסוק ט 35
פסוק י 35
פסוק יא 35
פסוק יב 36
פסוק יג 36
פסוק יד 36

פרק א

פסוק א

שיר השירים. לפי ששלמה חבר שירים הרבה, כמו שכתוב ויהי שירו חמשה ואלף, לכן אמר פתיחת הספר זה השיר הוא המשובח והנעלה מכל השירים המיוחסים לשלמה, על כי הוא שיר ידידות, יספר בו את כל תוקף קשור אהבה העזה ודבוק האמתי שבין האל יתברך ובין עמו בית ישראל ואחז במשל מן האהבה הנמרצת וחזקה שבין החושק וחשוקתו, אשר למאד יתרבה געגועה בהפרדם זו מזו, ויצפו עת בוא דבוק התמידי. (ואם כי שאין הנמשל דומה אל המשל בכל חלקי פרטי הענינים, אין בכך כלום. כי כן המה דרכי המשל שיש בו דברים נוספים ליפותו להיות מקובל על הלב לרדת חדרי בטן):

פסוק ב

ישקני. עתה החל לספר מהפלגת הגעגועין שהיה אחר הפרד החשוק מאת חשוקתו והלך לו, ומה הנעשה באותם הימים (ועם כי לא פורש במקרא שנפרד החשוק ממנה ועזבה, אף לא פורש מי הוא המדבר כל דבר מהדברים. הנה כן המה דרכי צחות מליצת השירים המעולים אשר יקצרו ויסתמו הדברים, אולם הם מוכיחים על עצמם מי הוא המדבר ומי הוא המשיב, ומה היה הסיבה לכל הדברים הנאמרים. ובזה הדרך הולכת וסובבת גם המגלה הזאת עד תומה). ואמר בזה כאילו החשוקה המו מעיה גם תשתוקק אליו, ואומרת אל לבה מי יתן וישקני עוד החשוק ההוא, מעין הנשיקות החביבות אשר נשקני בפיו בימי קדם. (ועם כי אמרה מנשיקות, הוסיפה לומר פיהו לתוספת ביאור, כי כן דרך הנשים המזכירות אהבת נעורים מבוררות אמריהן במלות נוספות לפי גודל הגעגועין, וזה יחשב להן לצחות מליצה):

כי טובים דודיך מיין. מרוב אהבתה לו הוחק בנפשה כאילו עומד למולה ואליו תאמר הנה אתאוה אל הנשיקות האלה, כי הדודים שהראית לי מאז היו טובים ממשתה היין, ולכך אחמוד אליהם. והנמשל הוא לומר הנה כנסת ישראל בהיותה בגולה זוכרת אהבת ה' שהראה לה בעת הוציאה ממצרים, ועת עמידתה מול הר סיני לקבל התורה, והשראת השכינה שהיתה עליה מאז, ולבה התאוה וכן תחל פניו להופיע עוד עליה שכינתו, לבאר לה סוד טעמי התורה ומסתרי צפונותיה:

פסוק ג

לריח שמניך טובים. בעבור ריח השמנים הטובים שאתה סך בשרך מהם, ועל כי תתמיד להריק בכל עת את השמן על בשרך, עד כי נקרא כינוי שמך שמן תורק, לפי מרבית

הרקת השמן, בעבור כל אלה אהבו אותך כל הנערות כולן והנמשל הוא לומר בעבור גודל הנסים ומרביתם אשר הפלאת מאז, נתפרסם שמך אף בין האומות:

פסוק ד

משכני. משוך אותי אליך משיכה מועטת, ואני ארוץ אחריך במהירות רב:
הביאני המלך חדריו. ובזה אתה החשוק החביב בעיני כמלך תביא אותי אל חדריך, ושם אגיל ואשמח בך ואזכיר הדודים הטובים ממשתה היין והנמשל הוא לומר שאמרה כנסת ישראל הראה לי רמז ישועה וחיבה ואז אמהר לשוב אליך בכל לב, ועל ידי זה הביאני אל בית המקדש אגיל ואשמח בישועתך, ואזכיר להודות לך על הנפלאות ועל התשועות:
מישרים אהבוך. רוצה לומר לא יהיה לי לבוז מה שאני רודפת כל כך אחר אהבתך, כי אין זה מצד החשק לבד, אבל באה היא גם מפאת המעלה והיושר הנמצא בך, כי אוהבי מישרים אהבוך בעבור רוב המעלה והיושר והנמשל הוא שאמרה כנסת ישראל האהבה ההיא מוחזקת בידי מאבותי אנשי היושר, והם העמידו אותי על האמת:

פסוק ה

שחורה אני וגו'. חזרה פניה כלפי הנערות בנות גילה, ותאמר להן אתן בנות ירושלים אל תחשבו שהחשוק עזב אותי בעבור השחרות הנמצא עתה בי, כי אף שאני שחורה עם כל זה אני נאה בעיניו, ועם כי יש בי שחרות כאהלי קדר הפרוסים למטר השמים ונשחרים מהתמדת ריבת הגשם, הנה נוחה אני להתלבן להיות כיריעות שלמה שהמה בתכלית הלבנינות ולכן לא נמאסתי והנמשל הוא שאמרה כנסת ישראל אל מול האומות אל תחשבו שהי' מאס בי בעבור הפשע הנמצא בי, כי עם כל זה חביבה אני בעיניו בעבוד הזכות הנמצא בי, וכאשר אשוב אליו יכפר עון פשעי וכשלג ילבינו:

פסוק ו

אל תראוני. אל תסתכלו בי דרך בזיון על שאני בתכלית השחרות, כי לא נולדה בי ממעי אמי, כי במקרה באה, כי השמש ראה בי וזרחה עלי ועל ידי זה נולדה בי השחרות, ונוחה אני אם כן להתלבן בקל בסור המקרה כשאעמוד בצל:
בני אמי נחרו בי. רוצה לומר אל תחשבו שאני יצאנית רודפת בשדה אל מול השמש ובביתי לא ישכנו רגלי, כי לא כן הוא, אלא אחי בני אמי נתכעסו בי ושמו אותי להיות יושבת ומשמרת את כרמיהם לעין השמש, ואני מעולם לא שמרתי אף הכרם שלי ולא הורגלתי לעמוד בשמש, ולזה הושחרתי ביותר והנמשל הוא שאמרה כנסת ישראל אל תבזו אותי על שעבדתי מאז לעגלי הזהב בימי מלכי ישראל, כי לא מלבי נעשתה אלא על ידי הכרחת המלכים, ונוחה הייתי להפרש מהם בסור המכריחים:

פסוק ז

הגידה לי וגו'. כאילו תשלח אמריה אל החשוק ותאמר אליו אתה החשוק שנפשי אוהבת אותך, הגידה לי אנה תרעה את הצאן ואנה תרביצם בעת הצהרים, (כי אז היא העת להרביץ הצאן לנוח), וכאילו תאמר הודיעני מקומך ואבוא אני אליך לדעות עמך בצאן:

שלמה. אשר למה אהיה כמשוטת אנה ואנה על עדרי הרועים חבריך, לחפש עד אשר אמצאך והנמשל הוא שאמרה כנסת ישראל פתח לבי לדעת אמתותך ויכלתך, למען אהיה נמשכת אחריך ודבוקה בך, למה אהיה שוטטת כדעת חוקרת ונבוכה:

פסוק ח

אם לא תדעי לך. כאילו החשוק משיב לה וישלח דבריו לאמר את היפה בין הנשים, אם לא ידעת מקום תחנותי איו, צאי ולכי במדרך עקבי רגלי הצאן צאני, ותרעי גם את גדיותיך ממעל למשכנות שאר הרועים כי שם מקומי, ותהיה אם כן קרובה אלי והנמשל הוא כי משיב לה אם לא מצאת חכמה לדעת אמתתי מעצמך סמכי על הקבלה והאחזי, בדרכי אבותיך ותהי דבוקה אלי, ואז תהיה למעלה מכל גויי הארצות, כי גדול אני מכל אלהי העמים הם שרי מעלה:

פסוק ט

לסוסתי. את רעיתי הן דמיתי אותך מול העלמות כולן לסוסיה הקשורה ברכבי פרעה, מול שאר הסוסיות אשר בארץ מצרים, שהנה מעולות מכולן כי מוצא הסוסים המה ממצרים, כמו שנאמר ומוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים. והמובחרות שבכולן יקשרו במרכבת המלך. והנמשל הוא לומר הנה את חביבה מכל משפחות האדמה, אף מן המובחרים שבהם:

פסוק י

נאוו לחייך בתורים. לחייך נאים והגונים לקשרם מתורים, וצוארך נאה והגון לקשטו בחרוזי מרגליות ואבני יקר והנמשל הוא לומר ראויה את והגונה להשפיע לך טובה מרובה:

פסוק יא

תורי זהב נעשה לך. וכמו שראויה את לקשוטים, כן אעשה לך קשוטים מתורי זהב ובהם נקודות נקודות מכסף והוא תכשיט מפואר ביותר. והנמשל הוא לומר כמו שאת ראויה לטובה כן אשפיע לך:

פסוק יב
עד שהמלך במסבו. כאילו החשוקה תשלח אמריה לאמר לו, הנה בעוד היות המלך נשען במסבו בגמר הסעודה, ואז הדרך להביא לפניו המוגמר מבושם חשוב להעלות ריח טוב, עם כל זה חבילי הנרד אשר עמדי נותן ריחו ונודף מאוד ומבטל ריח המוגמר ההוא והנמשל הוא לומר הנה המעשים טובים שבידי גברו מאוד על מעשה מבחרי העובדי כוכבים ומזלות, וכאפס ותוהו המה מול מעשי:

פסוק יג
צרור המור דודי לי. עם כל זה אתה דודי נחשב לי לצרור המור, שבעבור שהוא צרור וקשור עומד ריחו בו לבל תפוג, והוא העולה על ריח נרדי ולכן תשוקתי אליך, ואתאוה שתלין בין שדי להתענג בך והנמשל הוא לומר הנה הטובות שגמלת עלי גברו על מעשי, ולכן אתאוה שתשרה שכינתך בקרבי:

פסוק יד
אשכול הכופר. דומה אתה בעיני לאשכול הכופר הגדל בכרמי עין גדי, המרובה בגרגרים וריחו נודף למרחוק והנמשל הוא לומר הרבה פלאות עשית עמדי הנשמעים עד אפסי ארץ:

פסוק טו
הנך יפה רעיתי. כאילו החשוק ישלח דברו לקלסה, ולומר הנך יפה ועיניך כעיני היונים היפות מאוד וממשיכות אהבה והנמשל הוא לומר הנה מעשיך טובים והגונים וממשיכים אהבתי אליך:

פסוק טז
הנך יפה דודי. כאילו החשוקה תשיב אמריה לקלסו, ולומר הנך יפה במראה, ואף חוט של חסד משוך עליך להיות נעים ואהוב:
אף ערשנו רעננה. אף המטה שהכנת מאז לשכב בה להתעלס באהבים, הנה היתה נאה ויפה כעץ רענן והנמשל הוא לומר הטוב שגמלת עלי מאז, היה על צד המובחר בחסד רב. ומקום שכנך בקרבי מאז על הכפורת היתה חמודה ביותר:

פסוק יז
קורות בתינו ארזים. הבית שהכנת לנו מאז לבוא בו, הנה הקורות היו עצי ארזים והבנין שבעליות הבית מחדר לחדר הנעשה לנו להתהלך בו היה מעצי ברושים, הנחמדים למראה העין. והנמשל הוא לומר הנה בית המקדש כולו שהכנת מאז לשבתך היה בנין נפלא ומפואר:

פרק ב

פסוק א

אני חבצלת השרון. עתה תשלח אמריה ומספרת בשבחה להתאהב על החשוק, וכה תאמר דומה אני אל הורד הגדל במקום דשן ושמן היפה מאד ואל השושנה הגדלה בעמקים העומדת בלחותה והוא בת ששת עלין ולא תשתנה, כי כן גם אני עומדת תמיד ביופיי מבלי השתנות. והנמשל הוא שאומרת כנסת ישראל בכל עת אני עומדת רטובה במעשים טובים וידי אוחזת במצות, ורגלי עמדה במישור בדרך אחת לא אסור ממנה:

פסוק ב

כשושנה בין החוחים. כאילו החשוק ישלח דברו לומר לה הן אמת דומה אתה לשושנה, ועוד אוסיף על שבחך לומר שדומה את מול הבנות כולן אל השושנה העומדת בין החוחים, עד שאי אפשר למי לקרב אליה למשמש בה לשחת תארה, וכמו כן גם אתה עם רוב היופי שבך שהיא סיבה להלהיב לב אנשים לרדוף אחר אהבתך, עם כל זה לא תעזוב את מי לקרוב אליך והנמשל הוא לומר אף שכל העובדי גילולים מפתים אותך ללכת בדרכיהם להתחבר עמהם, לא תאבה ולא תשמע אליהם:

פסוק ג

כתפוח בעצי היער. עתה תשלח אמרים לקלס את החשוק, ותאמר דומה אתה בעיני בין שאר הבחורים לאילן תפוח בין אילני סרק אשר ביער, שאף שצל אילן התפוח הוא המעט מצל כל אילני סרק, עם כל זה טוב הוא מכולם כי עושה פרי, ולכן חמדתי בצלו וישבתי תחתיו עם כי הוא המעט מכולם, כי פריו היה מתוק לחכי, מה שלא נמצא באילני סרק וכאילו תאמר עם כי מול שאר הבחורים מצאתי מעט מן ההון, עם כל זה חמדתי לשבת בצלך כי פרי חכמתך יערב לחכי. וטוב לחסות בצל החכמה מבצל הכסף. והנמשל הוא לומר שאמרה כנסת ישראל אף שהנאת העבירה ועובדי גילולים ממהרת לבא בעולם הזה, כצל האילן שההנאה בא ממנה מיד כאשר ישב איש תחתיו, עם כל זה משכתי ידי מן העבירה ומעובדי גילולים ודבקתי בך, כי פרי הגמול בעולם הבא ערבה עלי ביותר, עם כי היא מתאחרת לבא:

פסוק ד

הביאני אל בית היין. כאילו למולו מדברת לאמר מתאווה אני שתביא אותי אל בית היין, להתענג בי במקום רואים לפרסם חיבתך אלי:

ודגלו עלי אהבה. הרמת דגלו עלי להראות לכל שאני לו וסר למשמעתו, זה תחשב לי הראות אהבה וחבה יתירה והנמשל הוא לומר מתאווה אני להשרות בי שכינתך לעין כל העובדי גילולים, לפרסם הדבר שאני לו לעם היא חביבה עלי מאד:

פסוק ה

סמכוני באשישות. מרוב הגעגוגין שבאו לה אמרו לבני ביתה הקריבו אלי בלגיני היין להשיב נפשי, ותציעו מטתי בתפוחים המעלים ריח טוב להבריא אותי, כי חולה אני על כי כלתה נפשי לאהבת החשוק ההוא והנמשל הוא שתאמר כנסת ישראל לחכמים ולזקנים אמצו ברכי הכושלות וחזקו ידי הרפות לנחם אותי בהחזרת השכינה למקומה, כי כלתה נפשי לה:

פסוק ו

שמאלו תחת לראשי. כי מתאוה אני להיות דבוקה בו כמאז, להשים שמאלו תחת ראשי ותחבקני ימינו דרך אהבה וחיבה. והנמשל הוא כי תאמר כנסת ישראל הן מאוד תאבתי להשרות בי שכינתו כמאז:

פסוק ז

השבעתי. חזרה פניה כלפי הנערות, ותאמר להן אתן בנות ירושלים השבעתי אתכם להיות דומות לצבאות או לאילות השדה, להיות להפקר ולמאכל כמותן אם תעוררו אליכן אהבת החשוק ההוא עד שתהיה האהבה נחפצת לשוב אלי מעצמה, רוצה לומר כל עוד שלא שבה האהבה מעצמה אל תמאסו אותי בעיניו לעורר האהבה אליכן. וכאומרת אבל אחר שתשוב האהבה הנה לא יהיה לאל ידכן להמאיס אותי בעיניו ולעורר האהבה אליכם, ואין צורך אז אל השבועה. והנמשל הוא לומר כאילו כנסת ישראל השביעה את העובדי כוכבים ומזלות, ותאמר אשר כל עוד שלא שבה אלי אהבת המקום ברוך הוא מעצמה, שלא תכריחוני לעבור על דת להמאיס אותי בעיניו ולעורר אליכם אהבתו להמשיל אתכם עלי עד עולם לבל אצא מתחת ידכם, וכאומרת אבל אחר וכו' כמו במשל:

פסוק ח

קול דודי. והנה מהר תשוב האהבה למקומה, וכאילו נשמע קול צעדי דודי והנה כאילו הוא בא חיש מהר, כאילו מדלג על ההרים למהר ביאתו. והנמשל הוא לומר הלא הגאולה מוכנת, מהרה תשוב אהבת המקום ברוך הוא אלי:

פסוק ט
דומה דודי. בקלות מרוצתו דומה הוא לצבי או לעופר האילים, שהם קלי המרוץ וכאילו הוא עומד כבר אחר כותל בתינו, ומשגיח בי דרך החלונות, ומגלה עצמו אלי דרך החרכים. והנמשל הוא לומר מוכן הוא להשיב שכינתו אלי וימהר את הקץ, וכאילו כבר בא ומשגיח בי בעין חמלתו:

פסוק י
ענה דודי. רוצה לומר הלא בתחלת צמיחות האהבה כאשר בא אלי בראשונה, הרים קול ואמר לי קומי ממקומך להנאתך את רעיתי יפתי, ולטובתך לכי אחרי והנמשל הוא לומר הלא ביום בחרו בי עוד הייתי במצרים, שלח שלוחיו להוציאני מקושי השעבוד:

פסוק יא
כי הנה הסתיו עבר. כי כבר עבר החורף וחלף זמן הגשם, ואין טורח להולכי אורח והנמשל הוא שאמר הנה כבר נשלם ימי השעבוד וזמן עבודת הפרך:

פסוק יב
הנצנים וגו'. כבר נראים פרחי האילן והגיע עת האביב העופות מצפצפים ומשוררים בקול ערב ובארצנו נשמע קול התורים, ודרך הולכי אורח להתענג באלה. והנמשל הוא שהלכה במדבר בעמוד אש וענן, ואמרו שירה על הים על שטבעו המצרים:

פסוק יג
התאנה וגו'. אילני תאנה חנטו פירותיהם, ודרך האדם להתענג בראותן והסמדר מן הגפנים נתנו ריח טוב באפי הולכי אורח. והכל הוא ענין פתוי מה שהדרך לפתות בהם ללכת בדרך:
קומי לך. רוצה לומר הואיל וכל כך תתענג בדרך, לכן קומי לך וכו' והנמשל הוא שבאכילת המן התענגה לטעום בו כל הטעמים, והגיז לה השליו ולא חסרה דבר:

פסוק יד
יונתי בחגוי הסלע. עודה מספרת החיבה שהראה לה החשוק מאז, ואמרה הנה כשהלכתי אחריו אמר לי אתה שמובטחני בך שלא תמיר אותי באחר, כדרך שאין היונה ממירה בן זוגה, בבקשה ממך כשנהיה בדרך במקום מוצנע בבקועי הסלע או במקום נסתר שבין המדרגות, שם הראי לי את מראיך, ושם השמיעי לי את קולך לדבר בי דברי חשק ואהבה כי קולך ערב ומראך נאוה. ולזה אתאוה להקשיב קולך ולהשביע עיני ממראך. והנמשל הוא שאמר ברוך הוא לישראל הנה במדבר מול הר סיני, שם תתראה לפני, ושם אקשיב מאמרך שתשיבי לאמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע:

פסוק טו

אחזו לנו שעלים. רוצה לומר עם כי אז נפרדה החברה, כי בני אדם ערומים כשועלים אחזו אותנו בהסתתם ופיתויים להיות נפרדים זו מזו לבל התקרב:

שועלים קטנים מחבלים כרמים. בזה תפרש היאך היה מהאפשר לעשות פירוד בין החשוקים, ותאמר הלא אף שועלים קטנים יכולים הם להשחית את הכרמים בעוד שכרמינו סמדר, כי אז נוח להשחית וכאילו תאמר לפי שעדיין לא הוחזקה האהבה כי היתה בתחלתה, לכן מצאו ידי האנשים ההם הערומים כשועלים לעשות פירוד. והנמשל הוא לומר הנה הערב רב והאספסוף אשר עלה עמי הם פתוני לעבוד את העגל ויכלו לי, כי אז עדיין לא נשרשה בלבי אמונת המקום ברוך הוא, ומצאו יד לעשות פירוד ביני ובין המקום ברוך משך ארבעים שנה ששהיתי במדבר:

פסוק טז

דודי לי. עם כל זה לא נפסקה האהבה מכל וכל, אבל דודי היה מיוחד לי ולא געלתי בו לחשוק במי וכן אני הייתי מיוחדת לו ולא געל בי לחשוק באחרת:

הרועה בשושנים. רוצה לומר לא הלך לחבק חיק נכריה, אבל הלך לרעות עצמו ולטייל בין השושנים עד יעבור הזעם ולשוב אלי והנמשל הוא לומר שעם כל זה לא בחרתי באל נכר, והמקום ברוך הוא לא בחר בעם אחר. אבל השרה שכינתו על משה ואהרן ועל שבעים זקני העם, הנמשלים לשושנים בריח מעשיהם וביופי כשרון מעלליהם:

פסוק יז

עד שיפוח היום. ואז מיד חזרתי ופייסתי אותו, ושאלתי ממנו לומר עד העת שיהיה השמש נפוח מן הארץ לרדת לשקוע ועד ינוסו הצללים הוא עת ערב, שאז ינוסו צללי הדברים להיות מתארכים נמשכים למרחוק. ועד לא תבוא העת ההיא פנה דודי, ודמה עצמך בדבר מהירת ההליכה להיות דומה לצבי או לעופר האילים הרצים על הרי בתר, החלקים ומופלגים אלו מאלו, כי שם היו מצויים. ויתכן שהמחוז שעמדו שם הוא על שם וילכו כל הבתרון, רוצה לומר הנה אני בקשתי ממנו לשוב אלי קודם הערב להתעלס באהבים. והנמשל הוא לומר מיד הלך משה לפייס את המקום ברוך הוא, לשוב ולהתרצות אלי חיש קל מהר:

פרק ג

פסוק א

על משכבי בלילות. עודה מספרת מה הנעשה באותן הימים, ותאמר כשבא הלילה הלכתי על מקום רפידת משכבי בלילות, ושם בקשתי את החשוק שנפשי אוהבת אותו, בחושבי שכבר בא כאשר שאלתיו ושוכב הוא על משכבי אבל בקשתיו ולא מצאתיו, כי לא חזר. הנמשל הוא לומר הנה חשבתי שעל ידי תפלת משה נתרצה לי המקום ברוך הוא מכל וכל, אבל לא כן היה, כי אמר כי לא אעלה בקרבך:

פסוק ב

אקומה נא. אז אמרתי אל לבי עתה אקומה נא ואלכה בעיר מסביב בשוקים וברחובות ואבקשה את שאהבה נפשי והנה כן עשיתי כי בקשתיו, אבל גם שם לא מצאתיו. והנמשל הוא לומר הנה בכל הימים שסבבתי במסעות המדבר הייתי מחזרת אחר אהבתו, אבל לא נתרצה לי ולא אבה להכניסני מיד אל הארץ:

פסוק ג

מצאוני השומרים. בעת סבבתי בעיר לחפש אחריו, מצאו אותי שומרי העיר הסובבים בלילה לשמרה והנה לא בושתי ואת פיהם שאלתי האם ראיתם את שאהבה נפשי, כי מרבית האהבה קלקלה את השורה, והשלכתי הבושה מנגד ושאלתים. וכאומרה אני שאלתים, אבל לא מצאתי מענה. והנמשל הוא לומר כאשר מצאו אותי השומרים הסובבים המנהיגים אותי, הם משה ואהרן, ושאלתים מה מצאתם בפי ה', והנה אין ולא מצאו נבואה, על כי הייתי נזופה לפניו באותן הימים:

פסוק ד

כמעט שעברתי מהם. אבל כזמן מעט היה משעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי וכאשר מצאתיו אחזתיו בידי ולא נתתי לו רפיון להיות נעזב ממני, עד שהבאתיו אל בית אמי לשבת שם עמדי. בחושבה שאמה תעזור לה על התמדת האהבה. והנמשל הוא לומר מיד שפרשו ממני המנהיגים ההם שמתו בשנת הארבעים, עמד יהושע והעבירני את הירדן לבוא לרשת את הארץ והמקום ב"ה נלחם באומות ובאתי אל א"י המוחזקת לי מאבותי והיא ארץ קדושה ומוכנת לעבוד שם את ה':

פסוק ה

השבעתי כו'. אחר שספרה תחילת האהבה שהרבה לפתות אותה ללכת אחריו וכל הנעשה, אז חזרה לראשית אמריה לומר הואיל וכן היה מאז ולכן אבטח שמהר תשוב

האהבה למקומה ולכן השבעתי אתכם להיות הפקר כצבאות כו' אם תמאיסו אותי לעורר אליכן האהבה בעוד שלא שבה אלי האהבה מעצמה וכמ"ש למעלה כי קרובה היא לשוב כמו ששבה מאז. והנמשל הוא לאחדים עם המשל וכמ"ש למעלה.

פסוק ו

מי זאת עולה. עודה מספרת ומשתבחת במרבית הצלחתה שהיה לה מאז, וכה תאמר אל הנערות הידעתן מי היא זאת שעלתה מן המדבר, ומרוב זהרה היתה נראית למרחוק, כמו תימרות עשן אשר נראה למרחוק וריחה הטוב היה נודף כאילו היתה מקוטרת במור ולבונה, ומכל בשמים השחוקים המצויים אצל הרוכל המעלים ריח ערב ומעולה. וכאומרת הלא אני היא העולה ואין אחרת. והנמשל הוא לומר הלא אני עליתי מן המדבר בעמודי אש וענן ההולכים לפני, אשר היו נראים כתימרות עשן, ועמי המשכן והמזבח שהקטירו עליו הקטורת מהרבה מיני בושם:

פסוק ז

הנה מטתו שלשלמה. לפי מרבית אהבתה אל החשוק היה גדול בעיניה, עד שכינה אותו בשם מלך שלמה שהיה הגדול והמוצלח שבכל בני אדם וכה אמרה אל הנערות, הנה כ"כ הייתי מאז אהובה ויקרה בעיני החשוק, עד כי מפחדו פן שודדי לילה יחטפו אותי מן המטה אשר הכין לו, עשה שמירה מעולה וסבב את המטה בששים גבורים מגבורי ישראל הנאמנים על השמירה לבלתי תת שינה לעיניהם. והנמשל הוא לומר הנה בבית המקדש היו ששים כתות גבורים, והם כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות לויה ושתים עשרה מחלוקות ישראל, כן הוא במדרש, וכולם היו צדיקים וזריזים וגבורים בכבישת יצרם:

פסוק ח

כלם אחוזי חרב. כל הגבורים השומרים היו אוחזים החרב בידם להיות נכונים להלחם מול שודדי לילה, והיו מורגלים במלחמה לדעת תכסיסיה ותחבולותיה:

איש חרבו על יריכו. כל אחד מהם היתה חרבו מצומדת לו על יריכו, להיות נכונה לאחזה ביד אם תפול החרב האחוזה בכפו, וחריצות השמירה היתה מן הפחד המצוי בלילות מהשודדים והגנבים והנמשל הוא לומר כל הכתות האלה היו מורגלים במלחמת היצר הרע, ועמדו על משמרתם לעשות גדרים להשתמר מפתוי היצר הרע ואופן תחבולותיו ועוצם ערמתו, על כי פחדו פן יולכדו ברשת פתויו ויהיה מעותד לבוא חושך כחשכת הלילה:

פסוק ט

אפריון. עתה חזרה לספר בשבח ויופי האפריון שעשה מאז להתעלס עמה בו, וכה אמרה הנה האפריון עשה מעצי הלבנון, מן המובחר במינם והנמשל הוא על בנין המקדש שהיה בנין נפלא ומפואר:

פסוק י

עמודיו. הם העולים בארבעת מקצועות האפריון, ועל הכלונסות שממעל להם יתלו הוילון סביב האפריון והנמשל הוא על עמודי יכין ובועז שהיו חמודות ככסף:

רפידתו. המצעות שעל האפריון היו מפתילי זהב מעשה רוקם והנמשל הוא על מקום משכן השכינה שעל כפורת הזהב:

מרכבו. זהו הוילון התלוי ורוכב על הכלונסות שמעמוד לעמוד והנמשל הוא על פרוכת פתח המחיצה, המבדלת בין הקדש לקדש הקדשים:

תוכו. בתוך האפריון שוכב גחלת של אהבה, הנאהב מכל הנערות ועל החשוק תאמר שאש אהבתו תוקד בלב כל הנערות כולן, וכמו שנאמר על כן עלמות אהבוך. והנמשל הוא לומר בתוך המקדש היתה השראת השכינה הנאהבה והנעימה בעיני כל האומות:

פסוק יא

צאינה וראינה. עתה מתפארת בפני הנערות, וכאילו אומרת אל תחשבו שהחשוק חשק בי מפאת החשק, ועם כי אין אני כדאי לו, כי צאינה מבתיכן, ולכנה ראינה העטרה שעטרה לו אמו ביום שנתחתן עמדי ואז היה יום שמחת לבו, כי הרבה לשמוח על שנפלתי בגורלו. וכאומרת הנה מזה תקחו ראיה שאני הוגנת לו, כי לולא זאת לא העטירה לו אמו עטרה ביום שמחת חתונתו. והנמשל הוא לומר אתם האומות אל תחשבו שמה שבחר בי ה' הוא בעבור אהבת האבות לבד, עם כי אינני הוגנת לו מפאת עצמי. כי הביטו וראו שביום מתן תורה הייתי לו לעטרה ולאוצר חביב, כמו שנאמר והייתם לי סגולה וגו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ונאמר ישראל אשר בך אתפאר. וכל זה חוזר למעלה לומר הואיל וכן הוא בודאי תמהר לשוב האהבה למקומה, ולכן השבעתי אתכם וכו':

פרק ד

פסוק א

הנך יפה רעיתי. כאשר היה נשמע אל החשוק שהיא משתעשעת באהבתו אליו, והפלגת בטחונה בו, שלח אמריו לקלסה, וכה אמר הנך יפה וכו', רוצה לומר יפה היית מאז

עודך רעיתי ויושבת עמדי, ועדיין את עומדת ביופיך ולא נפרדה היופי ממך מכל וכל בעבור הצער שעזבתיך והנמשל הוא לאחדים עם המשל, ויאמר על כשרון המעשים:
עיניך יונים. מראה עיניך היה מאז כמראה עיני יונים, והנה נסתרות מבפנים להמסך, ובזה היו ממשיכות אהבה וחשק יותר מאלו היו גלויות מבלי מסוה והנמשל הוא על החכמים שהם עיני העדה להורותם הדרך אשר ילכו בה, אשר היו נחמדים כיונים וצנועים במעשיהם להסתירם מבני אדם:
שערך כעדר העזים. שער ראשך היה מאז סרוק ומבהיק כשער עדר העזים אשר נמרטו ונסרקו בענפי הקוצים, ברדתם ממקום מרעיתם מהר גלעד, וכאילו נסרקו במסרק והנמשל הוא על הנזירים שהיו בה המגדלים פרע שער ראשם כעדר העזים וכו', שהם סרוקות ושערותם ארוכות ותלויות כלפי מטה:

פסוק ב

שניך כעדר הקצובות. שניך היו דומות זו לזו בגובה ובעובי, ולבנות היו במראה כמו עדר הדומות זו לזו כאילו נחתכו כאחת. וכשהם עולים מן הרחצה שמבהיקים בלובן צח:
שכולם מתאימות. מוסב על השנים, לומר אשר כל השנים שוות היו כתאומים ולא היה בהם שכולה, רוצה לומר לא היה נחסר אחד מהם, ולא נפגם ולא נשתנה מראהו. והנמשל הוא על הגבורים אנשי המלחמה אשר היו בה מאז הכורתים ואוכלים אויביהם, שהיו כעדר השוים במדה המנוקים מן הלכלוך אחר שעלו מן הרחצה. כי כמו כן היו שוים גם המה אלו לאלו, וכולם היו קדושים ומנוקים מן הגזל, ולא נמצא במי מהם נדנוד עושק, לא כדרך גדודי העובדי גילולים:

פסוק ג

כחוט וגו'. שפתי פיך המה היו דקות ואדומות כחוט השני, והוא ענין יופי והנמשל הוא על הנביאים שהיו מתנבאים ומודיעים לעתות רחוקות. ודבריהם היו מקוימים כצבע אדום הנראה למרחוק ולא תוסר כי אם בקושי:
ומדברך נאוה. דברי פיך המה היו נאים ונחמדים במיטב המליצה ובחן המבטא והנמשל הוא על הלוים שהיו עומדים על הדוכן לדבר בשיר, והחן היה מוצק בשפתותם:
כפלח וגו'. גובה פניך מזה ומזה היה סגלגל ואדום, ומעורב בלובן כמראה חתיכה הנבקעת מן הרמון, והמה היו נסתרים מבפנים למסוה, ובזה היו ממשיכים אהבה וחשק יותר מאלו היו גלוים מבלי מסוה והנמשל הוא על הסנהדרין שופטי העדה שהם פני הדור, והיו ממולאים בכל חכמה ומדע, כרמון המלאה לה גרגרים, והמה היו מסתירים החכמה בלבותם ולא התפארו בפני אנשים:

פסוק ד

כמגדל וגו'. צואר שלך היה זקוף ומיושר כמו המגדל של דוד, הוא מצודת ציון הנבנה להתלמד להולכי אורח, כי לפי רוב הגובה היה נראה למרחוק, והיה סימן להם לדעת אנה יפנו:

אלף המגן. אשר על המגדל ההוא היה תלוי אלף המגן כי כן היה הדרך לתלות המגינים על כתלי המגדל להיות להדר ולפאר, וכמו שנאמר מגן וכובע תלו בך המה נתנו הדרך:

כל שלטי הגבורים. בזה יפרש אמריו מה שאמר אלף המגן, אחז מספר מרובה, והכונה הוא לומר כל שלטי הגבורים אנשי המלחמה ולא אלף לבד, וכאילו ישבח בזה את החשוקה לומר שצוארה זקוף ומיושר כמגדל, והרבה מיני עדי וחלי כתם היו תלוים על צורה לקשטה וליפותה והנמשל הוא על בית המקדש שהיה מאז חזקן ומבצרן של ישראל, כצואר הזה שהוא חוזק האדם, והיה עומד על הר גבוה ותלול, ומשם יצא הוראה לכל ישראל, והיה בנוי בהמובחר שבבניניה ומצופה זהב בפתוחי מקלעות כרובים ותמרות ופטורי ציצים כמו שכתוב במלכים א':

פסוק ה

שני שדיך. דדיך היו שוים זה עם זה כשני ילדי צבי שנולדו תאומים שהם בשווי גמור וכשהם רועים בין השושנים שאז המה נחמדים ביותר אל העין הרואה, וכן נחמדו היו שדיך. והנמשל הוא על המלך וכהן גדול שהיו מניקים אותם מאז ומשפיעים לה טובה, המלך במלחמתו וכהן גדול בעבודתו, והיו שוים בגדולה ומסכימים ונשמעים זה לזה כרעים אהובים, והיו מקובלים על האומה כשני עפרים וכו':

פסוק ו

עד שיפוח היום. כאומר לכן בעבור הכשרון והיופי הנמצא בך מאז ביתר שאת, הוחילי על הטובה כי יש תקוה, ועד העת שיהיה השמש נפוח מן הארץ לרדת לשקוע, ועד ינוסו הצללים הוא עת ערב שאז ינוסו צללי הדברים להיות מתארכים ונמשכים למרחוק ועד לא תבא העת ההיא, אלך אל הר שגדל שם בושם המור, ואל גבעה שגדילה שם לבונה, ושמה אלין הלילה. והנמשל הוא לומר בעבור כשרון המעשה והשבח הנמצא בך מאז, אמהר להשרות שכינתי בבית המקדש מקום מקטירין סממני הקטרת ובהם מור ולבונה:

פסוק ז

כולך יפה רעיתי. מעודך רעיתי כל חלקי גופך יפה ולא נמצא בך שו מום והנמשל הוא לומר אתה כנסת ישראל מאז כולכם כשרים ולא נמצא במי שמך פסול:

פסוק ח

אתי מלבנון כלה. הנה אתה כלה, רוצה לומר כלולה בכל מיני יופי אתי מלבנון וחוזר ומפרש אתי מלבנון תבואי, רוצה לומר ממקום שא עומדת עתה בלבנון, משם תבואי אתי אל הר המור וכו', ושם נתעלסה באהבים ונרוה דודים עד הבקר:

תשורי מראש אמנה. תצעדי ותלכי ממקום שאתה שם, מראש הר אמנה ומראש הרי שניר וחרמון, שהם מקומות מעון אריות נמרים ולא תעמודי עוד באלה המקומות כי אתי תבואי אל הר המור וכו'. והנמשל הוא לומר עמי תבואי לארצך ותצאי מהגולה:

פסוק ט

לבבתני. הנה מאז בהיותי עמך משכת את לבי אליך את אחותי כלה ואמר אחותי בלשון חיבה יתירה:

לבבתני באחת מעיניך. יפרש במה משכה לבו, ואמר בהבטת עין אחת מעיניך, כי הבטה בדרך חיבה בעין אחת ממשיך את הלב עד מאוד:

באחד ענק. אף בעדי אחד מקשוטי צוארך משכת את לבי אליך, ומכל שכן בכולם והנמשל הוא לומר אהבתי לך בעבור אברהם אביך שהיה עין העולם, לפרסם אלהותי בין בני אדם להיישירם בדרך אשר ילכו בה. ובעבור משה עבדי המכניסך עמי בברית. וכינהו באחד ענק מן הצואר, שהוא היה העדי והקשוט המיוחד בהמדברים בך, וקוראים בגרון ללכת בדרכי ה' ולשמור מצותיו:

פסוק י

מה יפו דודיך. מה מאוד היו יפים הראות חיבתך אלי את אחותי כלה, מה מאוד היו טובים יותר ממשתה היין וריח השמן שאתה סך מהם, הוא ריח ערב מריח כל בשמים והנמשל הוא לומר האמונה שאתה מאמין בי ופרסום קדושת שמי הבא על ידך, הגון בעיני ומקובל לפני:

פסוק יא

נפת תטופנה. אמרי שפתיך מתוקים וערבים כאילו מטיפים הזלת צופים וכאילו תחת לשונך דבש וחלב ויזלו מפיך. והוא כפל ענין במלות שונות. והנמשל הוא על עסק למוד חכמת התורה:

וריח שלמותיך. הריח הנודף משלמותיך מן המוגמר הוא כריח יער הלבנון, הנמצא בו הרבה עשבים וסממנים המעלים ריח טוב והנמשל הוא על המצות התלויות בבגדים, כמצות ציצית ואיסור שעטנז:

פסוק יב

גן נעול. עתה חוזר לשבחה בדבר הצניעות, וכה יאמר הרי את כגן הנעול שאין מי יוכל לבוא בו כי אם בעל הגן, כי כ"כ לא תעזוב את מי לגשת אליך:

גל נעול. את נעול כמעין הנעול, כי לא הערה מי בך לקלקל ולשבור הבתולים והרי את נעול:

מעין חתום. כפל הדבר במלות שונות והנמשל הוא על ההרחקה מן עובדי כוכבים ומזלות:

פסוק יג

שלחיך. הנה לפי מעשיך ההגונים ושמירת הצניעות מובטחני בך שיהיו שלחיך פרדס רמונים, רוצה לומר פרי בטנך המתפשטים ונשלחים ממך יהיו מלאי חכמות, כרמון המלאה לה גרגרים:

עם פרי מגדים. גם יהיו בני מדות טובות, כפרי משובח ומעולה בהרבה מיני שבח בטעם וביופי וכדומה:

כפרים עם נרדים. פרסום שמותם נתפשט למרחוק כריח כפרים עם נרדים, שההרכבה ההיא מעלה ריח ערב ונודף למרחוק והנמשל הוא לאחדים עם המשל:

פסוק יד

נרד וכרכם. רוצה לומר פרסום שבחם יהיה מוסיף והולך להתפשט ממרחק רב כריח נרד וכו' עם כל מין עצי לבונה מור ואהלות, עם כל מיטב מיני בשמים, שהרכבה גדולה כזאת אין למעלה ממנה בדבר העלאת ריח טובה וערב עד למרחוק. והנמשל הוא לאחדים עם המשל:

פסוק טו

מעין גנים. רוצה לומר בדין הוא שיהיו השליחות פרדס רמונים וכו', כי המעין המשקה את הגנים הוא באר של מים חיים מוקף מחיצות, ולא מגולה לשיבא בו אבק ועפרורית וגם המים ההם נוזלים ונובעים מהר הלבנון, ולכן המה מתוקים ביותר. ולזה מהראוי שיצליחו השליחות להיות פרדס רימונים וכו', רוצה לומר בדין הוא שיהיו בניך מלאים חכמות ומדות טובות, לפי שאת הוא מקור מחצבם, והגונה את להוליד תולדות כאלה. והנמשל הוא לומר לפי שמקום מחצבת כנסת ישראל היא מאבות ואמהות כשרים וצדיקים, ראויים התולדות להתדמות אל האבות:

פסוק טז

עורי צפון. כאשר נשמע לאוזן החשוקה מרבית הקילוס מה שהחשוק מקלסה, אמרה אתה רוח הצפוני התעוררי לנשב, ואתה רוח תימן בואי הנה והפיחי אל גני, למען יזלו ויטיפו בשמיו את השרף והמיץ, ולמרבית הריח אשר יהיה נודף למרחוק יבוא דודי חיש קל מהר אל הגן שהכנתי לו לטייל בו, ושם יאכל הפירות החשובים אשר זמנתי לו, למען יתמיד לשבת עמדי והנמשל הוא כאילו תאמר כנסת ישראל עם כל אלה כי אמצא חן בעיניו יחיש נא ימהר ישרה בי, שכינתו בבית המכון לשבתו, ויקבל שם קרבנותי ברצון:

פרק ה

פסוק א

באתי לגני. החשוק שלח דברו וכה אמר כן אעשה ואמהר לבא אל הגן שהכנת לי ואלקט המור עם שאר, מיני הבושם שהזמנת לי ואת הדבש אוכל לתאוה עד שאוכל גם הקנים למצוץ הדבש מהם. ואשתה היין עם החלב שהזמנת לי:

אכלו רעים. למרבית השמחה אזמן קרואים ואפייסם לאכול, וכה אומר להם אכלו רעים וגו' והנמשל הוא לומר כאילו המקום ברוך הוא מבטיח ואומר הנה חיש מהר אשרה שכינתי בקרבך, ואקבל ברצון קטורת הסמים, ואש תרד מן השמים ותאכל עצי המערכה עם הקרבנות אשר יערבו עלי כדבש, ואקבל ברצון נסכי היין אשר ימתקו עלי כחלב, והכהנים בני אהרן יאכלו חלקם ממותר אשי:

פסוק ב

אני ישינה. עתה חזרה החשוקה להשלים אמריה עם הנערות, כי כשבא לאוזן החשוק טעם אמריה והפלגת חשקה, שלח אמריו לקלסה באומרו הנך יפה רעיתי וגו' וכל הענין, והיא חשבה מחשבות שיבוא אל הגן לשבת עמה והוא השיב שכן יבוא הפסיק הענין בזה הספור. ועתה שנה להם מה היה הסיבה אשר החשוק נפרד ממנה כל כך הרבה מן הזמן. ואמרה כאשר הלכתי לישן ועדיין היה לבי ער כי לא נשתקעתי בשינה, שמעתי קול דודי נוקש על הדלת, וכה אמר פתחי לי הדלת את אחותי רעיתי הדבוקה בי כיונה בבן זוגה התמימה באהבתה אלי:

שראשי נמלא טל. כי שער ראשי נמלא מן הטל שירד עלי, והקוצות נתמלאו מזלוף הגשמים שירדו בלילה וכאומר מהרי פתחי, כי מיצר אני בעומדי חוצה בעבור רטיבת הטל והמטר שירדו עלי. והנמשל הוא לומר כאשר ישבתי בגולה בבבל הייתי נואש מן הגאולה, אבל הבחורים שבי כדניאל וחביריו היו מצפים עליה וחשבו את הקץ הנאמר

בפי ירמיה, והנה המקום ברוך הוא העיר רוח כורש לשלחם חפשי, למען לא יחולל עוד שמו בין הגוים לומר עם ה' אלה ומארצו יצאו מבלי יכולת להעמידם בארצו:

פסוק ג

פשטתי את כתנתי. ואני השבתי לו הנה כבר פשטתי את כתנתי כדרך ההולכים לישן, ואין ללכת ערומה, ואיך אם כן אלבשנה כי יש לי טורח בזה וכבר רחצתי את רגלי עד לא עליתי על המשכב, ואיך אם כן אטנפם ללכת בארץ לפתוח לך הדלת. והנמשל הוא לומר הנה נתעצלתי לעלות לירושלים, לפי שכבר נתישבתי בבבל והיתה הארץ ההיא ערבה עלי, ולא רציתי לטרוח בטלטול הדרך:

פסוק ד

דודי שלח ידו מן החור. אחר זה הושיט החשוק את ידו מן החור שאצל הדלת, הכוונה היה למען תראה ידו ותגענע עליו ויצר לה בהפרידו ממנה:

ומעי המו עליו. כאשר ראיתי ידו השלוחה מן החור, נצטערתי בעבורו ונכמרו רחמי והנמשל הוא לומר שהמקום ברוך הוא שלח דברו על ידי חגי וזכריה לנבאות לה שבא הקץ, ועל ידי זה נתעוררה לבנות הבית, כמו שנאמר והתנבי חגי נביאה וזכריה וגו' באדין קמו זרובבל וגו' ושריו למבנא בית אלהא וגו' קמתי אני:

פסוק ה

קמתי אני. אז קמתי ממטתי לפתוח לדודי את הדלת, ובכדי להתאהב עליו התבשמתי להיות ריחי נודף, ובעבור מרבית הבושם היו ידי נוטפים מור ומן אצבעותי היה המור עובר ויורד על ידי המנעול האוחזים את הדלת לסגרה. והנמשל הוא לומר הן עסקתי בבנין בנפש חפיצה והצלחתי בה, כמו שנאמר ושבי יהודיא בנין ומצלחין:

פסוק ו

פתחתי. כאשר פתחתי לו הדלת אז סבב עצמו ועבר משם:

נפשי יצאה בדברו. כי כשפנה ממנה דיבר קשות לאמר לא אשוב עוד אליך ואמרה בשמעי דבריו אלה כמעט יצאה נפשי מהפלגת הגעגועין:

בקשתיהו. אחר זה בקשתי אותו וחפשתי אחריו ולא מצאתי אותו, וקראתי אותו בחשבי שהוא במקום סתר ויגלה עצמו אלי בשמעו קולי, אבל לא ענה לי והנמשל הוא לומר כאשר גמרתי בנין הבית נסתלקה הנבואה ומאוד נצטערתי על העדרה, ומחזרת הייתי על החזרת הנבואה ולא עלתה בידי:

פסוק ז

מצאוני השומרים. בעת סבבתי בעיר לחפש אחריו, מצאו אותי שומרי העיר הסובבים בלילה לשמרה והכו אותי ופצעו בי. ושומרי החומות לקחו מעלי את רדידי, כדרך שעושין להולך יחידי באישון לילה שמכים ופוגעים בו ומפשיטין בגדיו, באמרם שהולך הוא לגנוב או לנאף. והנמשל הוא לומר הנה פגעו בי השודדים המתפרצים בעולם, ואבדו ממני כמה וכמה בכל דור ודור, וחמסו אותי אכלוני הממוני הציגוני ככלי ריק:

פסוק ח

השבעתי וגו'. ככלותה לספר אמרה אל הנערות משביע אני אתכן אם תמצאו את דודי, הנה זאת היא מה שתגידו לו, אשר אני חולה מרוב הגעגועין אל אהבתו וכאילו תאמר אין חליי בעבור ההכאות שהכו ופצעו בי השומרים, כי הצער הזה הוא כאין מול צער הפרדתו ממני וזהו חליי. והנמשל הוא כאילו כנסת ישראל משבעת את העובדי כוכבים ומזלות להעיד עליה לעתיד לפני המקום ברוך הוא לומר שכל התלאות שסבלתי בגולה קבלתי באהבה, אבל כל חליי ודאגתי היה על המנעת השראת השכינה, כי לבד זאת היה מגמתי ותוחלתי:

פסוק ט

מה דודך. כאילו הנערות משיבות אותה מה זה תתרפק בו ומגעגעת עליו את היפה בין הנשים וכי במה נחשב הוא ביתר שאת משאר הדודים:

שככה השבעתנו. אשר כך השבעתנו להגיד שאתה חולה לאהבתו וכאילו תאמרנה הנה גודל החריצות הזה יורה שאין מי להעריך אליו, אמרי נא מה הם הטובות הנמצאות בו שאינם בזולתו. והנמשל הוא כאילו העובדי גילולים משיבות אותה לומר אמרי נא במה הא נחשב מכל שרי מעלה של העו"ג הלא כולם משפיעים טובה לאנשיהם וא"כ הואיל והוא עזבך התחברי עמנו ונהיה לעם אחד ותהי גם את תחת ממשלת השר המושל בנו:

פסוק י

דודי צח ואדום. כאילו משיבה הן אין להעריך שאר הדודים מול דודי, כי דודי הוא צח הלבון מעורב במראה אדמימות הנחמד לעין והנמשל הוא לומר הנה המקום ברוך הוא פועל הרחמים והדין. כי צחות הלבון יורה על הרחמים, והאודם על הדין כמפורסם. וכאומר הנה בידו הכל הרחמים והדין, אבל שרי מעלה לא ייטיבו ולא ירעו מעצמם, כי אינם אלא שלוחי המקום ברוך הוא:

דגול מרבבה. יש לו דגלים מקבוצת רבבות והנמשל הוא לומר רבים הם מלאכיו עושי דברו, כמו שנאמר אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון, ולא כן שרי מעלה:

פסוק יא

ראשו כתם פז. כאומרה אין להניח בראשו עטרת זהב, כי הראש עצמו יפה ומבהיק עוד ככתם פז והנמשל הוא לומר אין לספר עוצם גדלו, כי הוא מרומם על כל ברכה ותהלה:
קוצותיו תלתלים. שערותיו המה מסולסלים ועל כי יתהפכו בסלסולם פעמים נכנסים ופעמים יוצאים, לכן המה נראים תלים תלים, והמה שחורות כנוצות העורב, וזה דבר נוי. והנמשל הוא לומר הנפלאות הנשפעות מאת המקום ברוך הוא יתהפכו בתחבולותיו, והמה צפונות וחשוכות מעין האדם ואין להשיגם. ובא הרמז בנוצות העורב, כי דבר שחור הוא חשוך אל העין:

פסוק יב

עיניו כיונים. הבטת עיניו יפה כהבטת עיני יונים בהתיצבם על אפיקי מים, ומביטים לרוות שם מצאונם, והיא הבטה נאה מאוד:
רוחצות בחלב. לובן עיניו המה צחות ונקיות מבלי מצוא בהן רושם אדמימות, כאילו הן רוחצות תמיד בחלב:
יושבות על מלאת. קבועות המה בגומא שלהן, לפי מדת הגומא למלאותו, אינן בולטות ואינן שוקעות, והוא דבר נוי והנמשל הוא לומר שהוא משגיח בהבטת אהבה והשגחת הדין ממתיק ברחמים, כי לובן החלב יורה על הרחמים, וההשגחה עצמה היא על דרך המיצוע. עם כי על הכל ישגיח, מכל מקום על מחשבה רעה אינו משגיח בה לענוש עליה, כמו שנאמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה':

פסוק יג

לחיו כערוגת הבושם. לחיו המה בתכלית ההדור, ידמו אל הערוגות שצומחים שם הבושם, שמייפין אותן ביותר:
מגדלות מרקחים. אשר בערוגות ההן יש גידולי סממנים מובחרים לעשות מהם מעשה רוקח להיות שמור לזמן מרובה, שאז הערוגות ההן הנה בתכלית ההדור מפאת צורתם, ומפאת הסממנים המובחרים במינם הצומחות עליהן והנמשל הוא לומר הדיבורים שיצאו מפי המקום ברוך הוא המה יקרים ומחוכמים ובתכלית התועלת. וירמוז בלחיים על כי המה יקיפו כלי הדבור:
שפתותיו שושנים. מבין שפתותיו עולה ריח טוב כריח השושנים, וכאילו מטיפות את המור והנמשל הוא על הנביאים השלוחים מאת ה' לדבר דבדיו, שהמה כמו שושנים שריחם נודף למרחוק, כי כל כך המה מודיעים מה שיהיה לאחרונה ומייעדים טובה מרובה והצלחות מתמידות:

פסוק יד

ידיו גלילי זהב. אצבעות ידיו כשהן פרודות יתדמו במראיהן כזרועות אופני הזהב, רוצה לומר נקיות כזהב, ועם כי ראשי אצבעותיו הן כלי השימוש ודרכן להיות מלוכלכות:
ממולאים בתרשיש. ובהם יושבים אבני תרשיש לפי מדות הגומות לא בולטין ולא שוקעין ועל הצפרנים יאמר שהם נאים וחלקים כאבני תרשיש, והמה במדה הראויה לא קצרות ולא ארוכות. והנמשל הוא על גלגלי השמים מעשה אצבעות המקום ברוך הוא, שנאמר כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך, שהמה בהירים ויקרים כזהב וממולאים כוכבי אור:
מעיו עשת שן. בטנו זך ובהיר כזכות שן הפיל כשהיא מעוטפת בספירים וקבועים בה, שאז נופל זוהר הספירים על השן ומבהיק ביותר והנמשל הוא לומר עם כי השמים שמים לה', אוה מאז למושב לו על הכפורת, שהיא מקום פנימי ונעלם כמו המעים שבתוך הגוף, ומשם באה הארה לכנסת ישראל כצחות וזכות השן ובהירות הספיר:

פסוק טו

שוקיו עמודי שש. רגליו נאים בלובן וביושר כעמודי אבן שיש והמה מיוסדים על אדני פז, הם כפות הרגלים, שהמה נקיות כזהב פז, עם כי מדרכם להיות מלוכלכות בעפר הארץ. והנמשל הוא על העולם השפל הדום רגלי המקום ברוך הוא, שנא' והארץ הדום רגלי, שהוא חזק כעמודי אבני שיש, ואדני יסוד כדור הארצי המעמידו במקומו לבל יתקרב לפאה מן הפאות, דומה הוא אל הפז. ויאמר על הנקודה האמצעית מכדור הארצי שהיא מעמדת כל הכדור במקומו כאשר חקרו הטבעיים, כי כל יסוד משתוקק ליסודו, ולכן בא הרמז בפז, כי הנקודה הזאת הוא כמעט קט כמו הפז שמעט ירד לעולם, כמו שאמרו רז"ל:
מראהו וגו'. מראה קומתו הוא כהר הלבנון, והוא נבחר משאר הדודים כארזים מכל עצי היער והמשל הוא לומר שהמקום ברוך הוא גדול ורם מכל אלהים, ומאד נבחר מכולם ואין להעריך אותם אליו:

פסוק טז

חכו ממתקים. כל דברי חכו מתוקים במליצה נאותה וצחות אמרים, וכל מעשיו ותנועותיו המה חמודים כי עשוים בהשכל רב והנמשל הוא לומר דברי התורה הנתונים מפיו המה משפטים צדיקים וחוקים ישרים, וכל מעשיו בחסד וברחמים:
זה דודי וגו'. הנה מי שיש בו אלה השבחים זה דודי ורעי וכאומרת בהיות כן איך לא אשתוקק אליו, וכי יש מי להעריך אליו. והנמשל הוא לומר דעו מי שכל אלה בו הוא

אלהי, וכאילו תאמר עתה שפטו נא אם מי דומה לו, ומה זה תאמרו לעזבו ולהתחבר עמכם להיות תחת ממשלת השר של מעלה המושל בכם, הלא כלם כמוהם כאין למול אלהי:

פרק ו

פסוק א

אנה הלך דודך. כאשר שמעו הנערות אמריה כי נעמו, אמרו לה את היפה בנשים אם לא מצאת את דודך בעיר, אמרי נא להיכן הלך ולהיכן פנה, רוצה לומר אנה דרכו ללכת ונלך עמך לבקשו במקום ההוא כאילו תאמרנה אם את מתפחדת ללכת יחידי נלכה גם אנו בחברתך. והנמשל הוא כאילו יאמרו האומות אם הדבר כן הוא אמרי לנו היכן הוא, כלומר במה תשיב אותו אליך ובמה יתרצה ונעזור לך על ההשבה להספיק בידך להשיבו אליך, ולא נוסיף להדיחך עוד מאחריו:

פסוק ב

דודי ירד לגנו. כאילו משיבה לומר דרכו ללכת בגנים, ובודאי ירד שם אל בין ערוגות הבושם לרעות ולטייל בגנים, וללקוט שושנים להביאם לי תשורה והנמשל הוא אשר תשיב אמריה מעולם דרכו להשרות שכינתו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, להקשיב רנה של תורה ותפלה לקבלם ברצון, להיות שמורים אצלו לשלם מהם שכר טוב. וכאומרת הנה בעסק התורה והתפלה אפתנו לשוב אלי:

פסוק ג

אני לדודי וגו'. רוצה לומר כמו שכל תשוקתי היא אל דודי, כן תשוקתו אלי, והוא זה הרועה בשושנים להביא לי מהם תשורה והנמשל הוא לומר כמו שאני לא בחרתי באל נכר, כן הוא לא עזבני מכל וכל לבחור בעובדי גלולים, ואף עתה מקבל ברצון עסק התורה והתפלה ושמורים אצלו להשיב לי עליהם גמול טוב:

פסוק ד

יפה את רעיתי כתרצה. וכאשר נשמע אל החשוק נועם דבריה והפלגת תשוקתה אליו, שלח אמריו לקלסה, וכה אמר יפה את רעיתי כעיר תרצה, והיא היתה עיר יפה מאד בבנינים נפלאים (ועד שלא נבנית שומרון היתה עיר מלוכה למלכי ישראל):

נאוה כירושלים. שהיתה נאה מאד בהפלגת הסדור וההנהגה:

איומה כנדגלות. לפי רוב חשיבתך ומעלתך את מטלת אימה על רואך, כמו דגלים ממחנות רבות המטילים אימה על רואיהם והנמשל הוא לומר עם כי את גולה וסורה,

עם כל זה יפה את במעשים הגונים ובמדות ישרות, וכל האומות אינם חפצים להשחיתך עד התכלית כאילו היית המון עם רב מלומדי מלחמה:

פסוק ה

הסבי עיניך מנגדי. גם זה מדברי החשוק, ישלח אמריו לאמר לה בדרך חבה החזירי לי עיניך שהם מוסרים מנגד פני, כי מאז בהבטתם בי חזקו ואמצו את לבבי להיות נמשך אחריך והנמשל הוא כאילו יאמר להחכמים עיני העדה שיביטו גם עתה ויסתכלו בתורה ויעסקו בה, כי בה היו מוסיפים כח מאז בפמליא של מעלה, וגם עתה יאהבו בזה אל המקום ברוך הוא. וכאומר עם כי המה בגולה ואין עסק התורה מוספת כח כל כך כמו העסק בארץ ישראל, מכל מקום מוסיפים הם:

שערך כעדר העזים. שער ראשך סרוק ומבהיק, כשער עדר העזים אשר נמרטו ונסרקו בענפי הקוצים ברדתם ממקום מרעיתם מהר הגלעד, וכאילו נסרקו במסרק והנמשל הוא על הנזירים המגדלים פרע שער ראשם כעדר העזים וכו', שהם סרוקות ושערותם ארוכות ותלויות כלפי מטה. וכאומר עם כי אין קרבן בגולה להביא במלאת ימי נזרן, מכל מקום חביבים הם לפני:

פסוק ו

שניך כעדר הרחלים. שניך המה לבנות במראה ומסודרות, כמו עדר הרחלים כשהם עולים מן הרחצה שמבהיקים בלובן צח:

שכולם מתאימות. מוסב על השנים לומר אשר כל השנים שוות כתאומים ואין בהם שכולה, רוצה לומר לא נחסר אחד מהם ולא נפגם ולא נשתנה מראהו. והנמשל הוא על שוטרי העדה הממונים להכרית ולהשחית את החייבים במשפט, שהם נקיים מן העושק כעדר העולה מן הרחצה המנוקים מן הלכלוך, וישוו אלו לאלו, וכולם קדושים מנוקים מגזל ולא ימצא במי מהם נדנוד עושק.

פסוק ז

כפלח הרמון רקתך. גובה פניך מזה ומזה הוא סגלגל ואדום ומעורב בלובן כמראה חתיכה הנבקעת מן הרמון והמה נסתרים מבפנים להמסוה ובזה ממשיכים אהבה וחשק יותר מאילו היו גלוים מבלי מסוה. והנמשל הוא על שופטי העדה שהם פני הדור, שהמה ממולאים בכל חכמה ומדע כרמון המלאה לה גרגרים. והמה מסתירים החכמה בלבותם ואינם מתפארים בפני אנשים, וכאומר עם כי בגולה מלכי הגוים הם המעמידים שופטים בישראל עכ"ז לא ימצא מי יערב לבו לגשת להיות מן השופטים אם לא ימצא בו כל אלה. (ולא זכר שבח השפתים מה שזכר למעלה, כי הם המרמזים על הנביאים ואינם

בגולה. ובעבור זה לא זכר גם שבח הדיבור כי הוא מרמז על הלוים העומדים על הדוכן לדבר בשיר ובגולה אין דוכן ואין שיר. וכן לא זכר שבח הצואר כי הוא מרמז על בית המקדש והוא חרב. וכן לא זכר שבח השדים כי הם מרמזים על המלך וכהן גדול ובגולה אין מלך ואין כהן גדול):

פסוק ח

ששים המה מלכות. יתכן שבנשי המלך שלמה שהיו שבע מאות שרות, היו בהן ששים מופלגות ביופי ובמדות חמודות, ובגי מאות פלגשיו היו בהן פי שהן מופלגות ביופי וכו' כאילו החשוק ישלח דברו לאמר הנה בנשי המלך השרות יש ששים מופלגות ביופי ובמדות חמודות, וכן בפלגשיו יש שמונים, וזולתם יש הרבה מן הנערות שהן מופלגות ביופי וכו'. והנמשל הוא לומר כי הנה אמרו זרעו של שם בן נח נחלק אחר כך לששים עממים, וכינה אותם בשם מלכות להיותם מזרע שם הנאהב מהמקום ברוך הוא, והמבורך מפי נח אביו. וזרעו של יפת אחיו נחלק אחר כך לשמונים עממים, וכינה אותם בשם פילגשים להיותם מזרע יפת, שלא היה נאהב להמקום ברוך הוא כמו שם, אבל לא היה שנוא לפניו כמו חם, וזרעו של חם אחיהם נחלק אחר כך לעממים אין מספר. וכינה אותם בשם עלמות לבד, להיותם מזרע חם השנוא מהמקום ברוך הוא והמקולל מפי נח אביו:

פסוק ט

אחת היא. אבל רעיתי הדבוקה בי כיונה בבן זוגה ותמימה באהבתה אלי, היא אחת ומיוחדת בכולן ואין להעריכן אליה וזהו על כי היא אחת ויחידה לאמה, ושמה בה כל מגמתה לפלס מעגל דרכיה להיישירה בכל עוז והיא ברה וצחה בעבור אמה שילדתה, כי השתדלה לצחצחה ולמרקה בתמרוקי הנשים. והנמשל הוא לומר הנה כנסת ישראל היא המיוחדת שבכל העמים, כי מקור מחצבתה היו קודש הם האבות והאמהות, והם השרישו בלבה אהבת ה':

ראוה בנות. כשראוה העלמות בכשרון מעשיה ובהפלגת יופיה, היו מאשרות ומשבחות אותה וכאשר ראוה נשי המלך ופילגשיו, היו מהללות אותה כאלו הודו בעצמן שהיא עלתה על כלן. והנמשל הוא על חכמי האומות שכלן מפארים את ישראל ומודים בשבחם:

פסוק י

מי זאת הנשקפה וגו'. הלשון הזה יורה על ענין שבח וחשיבות, וכן מי מלל לאברהם ומוסב למעלה לומר כן היה הקילוס שקלסוה הבנות והמלכות והפלגשים, וכה אמרו

ראו מי היא, וכמה גדולה וחשובה היא זאת אשר מתחלה היתה נשקפה ונראה כזוהר כוכב השחר, ולאחר זה נתעלתה עד שנעשית יפה כלבנה, ואחר זה הוסיפה עוד ביופי עד שנעשית ברה כחמה, לא כדרך שאר הנשים שנכחש יפיין כשהן מזדקנות. והנמשל הוא לומר כמה גדולה האומה ההיא שבכל פעם מוספת על עצמה סייגים וגדרים לעשות משמרת למשמרת התורה:

איומה כנדגלות. לפי רוב חשיבותה ומעלתה מטלת אימה על רואיה, כמו דגלים ממחנות רבות המטילים אימה על רואיהם והנמשל הוא לומר כל האומות אינם חפצים להשחיתה עד התכלית, כאילו היתה המון עם רב מלמדי מלחמה:

פסוק יא

אל גנת אגוז ירדתי. גם זה מדברי החשוק, שאמר הנה כשנפרדתי ממנה לא הלכתי לחבק חיק נכריה, אבל לגעגועי היה עליה, ולהפק הגעגועין ירדתי אל גנת אגוז לטייל שם, ולקבל ריח עלי האילנות, ולראות בצמחים הגדילים בשפת הנחל, ולהביט אם פרחה הגפן, אם גדלו נצי הרמונים והנמשל הוא לומר אף בהיות כנסת ישראל בגולה לא בחרתי בעם אחר, אבל מצוי אני בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לקבל ברצון עסק חדושי התורה ורנון התפלה:

פסוק יב

לא ידעתי. חזרה החשוקה להתאונן ולומר הנה אז לא שמתי לבי לדעת ולהזהר בכבוד החשוק לפתוח לו הדלת מיד, והנה נפשי עשתה לי להיות מרכבות להטעין עלי נדיבי עם, רוצה לומר להיות משועבדת ונכנעת אליהם כדרך היושבת בדודה וגלמודה והנמשל הוא לומר שכנסת ישראל תתאונן לומר לא שמתי לבי מאז לצאת מבבל כולנו יחד כאשר צוה ה', ונפשי עשתה לעצמה להיות משועבדת בגולה:

פרק ז

פסוק א

שובי שובי השולמית. כאשר נשמע אל החשוק אשר חשוקתו מתאוננת על שלא נזהרה בכבודו, שלח אמריו לאמר לה את השלימה במעלות ומדות הגונות שובי אלי להיות עמי כמאז וכפל המלות יורה על החזוק והזרוז:

ונחזה בך. אני ואנשי ביתי נסתכל ונביט בך להשלים חפצך בכל אשר תשאלי:

מה תחזו. כאילו מיסב הדבור לאנשי ביתו, לומר להם דעו מהו הדבר אשר תחזו בה למלאות תשוקתה להרחיב לבה בשמחה מרובה כשמחת רקוד מחולות של מחנות רבות

והנמשל הוא כאילו המקום ברוך הוא אומר לה שובי מהגולה אל ארצך, ואני באמצעות מלאכי מעלה נשלים חפצך בהחזרת בית המקדש, וחלוק המחנות של שכינה ולויה וישראל כאשר היה מאז:

פסוק ב

מה יפו פעמיך בנעלים. עוד זה מדברי החשוק מבטיחה לומר את בת נדיב מה מאד יתייפו רגליך כשהם בתוך הנעלים המהודקים בהם לפי מדתם לא יעדפו ולא יחסרו והנמשל הוא לומר את כנסת ישראל מזרע אברהם, מה מאוד תתיפי בשובך לארצך, ותבואי לבית המקדש ברגלים ג' פעמים בשנה:

חמוקי ירכיך. הקפת ירכיך ישוו בעגולה כעגול התכשיטים שהמה מעשה ידי אמן והנמשל הוא לומר כאשר תקיפו בעזרה ברגל להיות נראה לפני, תהיה חמודה בעיני כחלאים נאים:

פסוק ג

שררך. טבורך יהיה עגול כאגן העגול כדמות הירח:

אל יחסר המזג. לפי שהטבור הוא מקום רב הלחות השרשי המזין את הגוף, לכן אמר שלא תחסר בו הלחות, והרי הוא כאגן הזה שלא יחסר בו יין מזוג והנמשל הוא על ההשפעה המסבבת ובאה שלא תופסק בשום זמן. ובא הרמז בשרר, כי דרך בו בא הזנת הולד במעי עמו:

בטנך ערמת חטים. בטנך יהיה יפה ומריח כאגודת שבלי החטים הנגדרת בשושנים המעלים ריח טוב והנמשל הוא לומר פי בטנך יתרבו כגרעיני ערמת חטים, וכולם יהיו גדורים בגדרים נחמדים והגונים לבל יכשלו בדבר איסור:

פסוק ד

שני שדיך. דדיך ישוו זה עם זה, והמה יהיו כשני ילדי צביה שנולדו תאומים שהמה בשווי גמור והנמשל הוא על המלך וכהן גדול המיניקים ומשפיעים, טובת המלך במלחמתו וכהן גדול בעבודתו. ואמר שישוו בגדולה ויהיו מסכימים ונשמעים זה לזה כרעים אהובים:

פסוק ה

צוארך כמגדל השן. הצואר שלך יהיה זקוף ומיושר ובתכלית הלובן, כמו מגדל משן הפיל והנמשל הוא על בית המקדש שהוא חזקן ומבצרן של ישראל, כצואר הזה שהוא חוזק האדם, שיעמוד על הר גבוה תלול ויהיה בנוי בהמבחר שבבנינים, משם יבא מחילת החטא ולבון העון:

עיניך ברכות חשבון. עיניך תהיינה זכות ובהירות, כמו הברכות שבעיר חשבון אצל השער ששמו בת רבים והנמשל הוא על החכמים שהם עיני העדה להורותם הדרך אשר ילכו בה, שהמה יהיו כברכות מים המשקים את הגנות:

אפך. חוטמך יהיה ביושר נמרץ מבלי עקמימות, כמגדל העומד ביער הלבנון הרואה פני דמשק שהוא ממולו, ואותו המגדל היה בנוי ביושר רב והנמשל הוא על השופט אשר יהיה בימים ההם שהוא תואר פני הדור, כחוטם הזה שהוא תואר הפרצוף, והוא יהיה מיושר בלי עקמימות כמגדל הזה:

פסוק ו

ראשך עליך ככרמל. ראשך אשר עליך יעמוד מוזקף ויהיה סגלגל כהר הכרמל והנמשל הוא לומר אשר השכינה היא הראש אשר עליך יראה כהר הכרמל:

ודלת ראשך. קווצות השער המודלה על ראשך המה יהיו יפים כפתילי ארגמן והנמשל הוא על הנביאים הנשפעים מהמקום ברוך הוא שפע הנבואה, הם ישמיעו מה שיהיה לאחרונה. וכן יקום כצבע ארגמן הנראה למרחוק ולא תסור כי אם בקושי רב:

מלך אסור ברהטים. כל כך תהיה נחמדת לעין, שאף המלך יהיה חפצו להיות קשור בבנין שבעליית הבית מחדר לחדר הנעשה להתהלך בו, בחשבו כי שם ישביע עינו ממראית פניך בראותך מתהלך מחדר לחדר והנמשל הוא לומר אשר המקום ברוך הוא יהיה אז כאילו הוא אסור בבניני בית המקדש כי עוד לא תסור משם שכינתו:

פסוק ז

מה יפית. מה מאד תהיה יפה ונעימה והאהבה תהיה עם התענוג כי בעודי נפרדת ממך האהבה היא סיבה אל העצבון בעבור רוב הגעגועין, אבל כשתשבי עמדי תהיה האהבה סיבה אל התענוג והנמשל הוא לומר כשתשובי מן הגולה יהיה שמחה לפני המקום ברוך הוא, אשר לא כן כשהיא בגולה:

פסוק ח

זאת קומתך. זאת תהי מראה קומתך תדמה לאילן תמר הזקוף מבלי עקמימות והנמשל הוא על כל האומה שתהיה בכללה ישרה:

ושדיך. דדיך יהיו תלוים כלפי מטה כאשכלות מן האילן והנמשל הוא על המלך וכהן גדול המיניקים אותך להשפיע לך טובה, הנה ישפיעו טובה מרובה כאשכלות הגפן המשפיעים יין רב:

פסוק ט

אמרתי אעלה בתמר. רוצה לומר אשב עם הרעיה שדמתה לאילן תמר, ואחזה בסעיפי האילן, כלומר עוד לא אפרד ממנה והנמשל הוא לומר שהמקום ברוך הוא ישרה בה שכינתו ולא תפרד ממנה:

ויהיו נא שדיך. רוצה לומר עתה בזמן קרוב אתענג בשדיך, שיהיו כאשכולות התלוים כלפי מטה והנמשל הוא לומר בזמן קרוב ישפיעו לך המלך וכהן גדול טובה מרובה, כאשכולות המשפיעים את היין:

וריח אפך. שיהיה כריח התפוחים והנמשל הוא לומר ארצה קרבנותיך ויעלו לריח ניחוח:

פסוק י

וחכך. מאמריך ישמחו לבי, כיין הטוב ההולך במתן לדודים מאהוב לאהוב ליישר האהבה ביניהם לבל תמוט:

דובב שפתי ישנים. רוצה לומר כיין אשר יש בו מן החוזק עד שמשיח אף שפתי ישנים והוא ענין הפלגה על כי דרך היין החזק להרגיל שפתי שותיהו להרבות אמרים, עם כי היה דרכו למעט בדבור, ורוצה לומר כמו היינות כאילו משמחים את הלב, כן מאמריך ישמחו לבי. והנמשל הוא לומר הנה עתר תפלתך ועסק למודך יקובל ברצון לפני:

פסוק יא

אני לדודי. כאשר נשמע אל החשוקה ההבטחה והייעודים הללו, אמרה הנה מאז ידעתי אשר אני מיוחדת לדודי, וכל תשוקתו הוא עלי לא על הזולת והנמשל הוא כאילו אמרה כנסת ישראל מאז ידעתי שאני לו לעם, ולא ימאס בי להחליפני בעם אחר:

פסוק יב

לכה דודי. תשלח אמריה לחלות פני החשוק, לומר לו נצא מן העיר אל השדה, ונלין באחת מן הכפרים אשר הכרמים סמוכים אליה והנמשל הוא כאילו אמרה כנסת ישראל אל המקום ברוך הוא לך נא בערי השדה ובכפרים להשגיח במעשה אנשיהן, עם כי אינם מיושרים ומחוכמים כאנשי כרכים ועיירות גדולות שיש בהם ממי ללמוד, כי חכמיהם רבו למעלה אשר לא ימצא כן בערי השדה ובכפרים:

פסוק יג

נשכימה לכרמים. בהיות שהכרמים סמוכים לה נבוא בהשכמה אל הכרמים עד שלא תזרח השמש בתוקף החום:

נראה. שם נתענג לראות אם כבר פרחה הגפן אם פתח וכו':

שם. בכרמים אראה לך אהבתי אליך, אחר שיהיה לנו הרחבת הלב מתענוג ראיית פרחי הגפן וכו' והנמשל הוא כאילו כנסת ישראל אומרת לך שם לבתי כנסיות ומדרשות וראה אם התלמידים והחכמים הפריחו חכמת התורה ומעשים טובים, ושם תראה גודל שבחי ואהבתי לך:

פסוק יד

הדודאים. הביא ראיה שקרוב הדבר שפרחה הגפן וכו', כי הנה עשבי הדודאים כבר הפריחו ומעלים ריח טוב, ועל פתחינו כבר יש כל מיני מגדים מן החדש ומן הישן של אשתקד אשר קניתים וצפנתים לתת לך וכאילו אומרת והנה ראיתים אלו מול אלו וראיתי בהם מגדים מן החדש, ואם כן קרוב הדבר שפרחה הגפן וכו', וכשנלך שמה נמצא קורת רוח והרחבת הלב, ואראה לך שם תוקף אהבתי אליך. והנמשל הוא כאילו תאמר כנסת ישראל הלא אף עמי הארצות שבהם שהמה רק בצורת אדם כדמות עשבי הדודאים, עם כל זה גם הם נתנו ריח בעסק המצות, ויש אם כן בהם הרבה זכיות ממה שעשו מחדש ומה שעשו מזמן רב, וכולם עשוים המה בעבור כבוד שמך לא להתיהר, ואם כה עשו עמי הארצות, מה הם עוד הזכיות אשר תמצא בין החכמים והתלמידים:

פרק ח

פסוק א

מי יתנך כאח לי. גם זה מדברי החשוקה, תשלח אמריה לומר אל החשוק הן אתאוה לנשק אותך בשוק בפומבי, אבל בוש אני פן אהיה לבוז ומי יתן אותך שתהיה למולי כאח קטן שעדיין יונק שדי אמי, שאין בושה אחותו לנשקו בשוקים, כי אם כן הייתי למולי הייתי מנשק אותך כאשר מצאתיך בשוק, והייתי אם כן ממלא תאותי, וגם לא היה מי מבזה אותי. והנמשל הוא לומר מי יתן ויסורו הסבות המונעות אותי מעבודה תמימה, כי אם כן היה הייתי אז עוסקת בתורה ובמצות בכל מקומות מהלכתי:

פסוק ב

אנהגך. הייתי מוליכך להביאך אל בית אמי, למען תלמד אותי שמה במה אתרצה לך להפקת רצונך ושם הייתי משקה אותך מיין המעורב בבשמים, ומהמיץ הנסחט מן רמוני. והנמשל הוא לומר עוד הייתי חוקר לדעת מצפוני המצות ועומק מסתריה, והייתי עושה אותם בתכלית מן השלימות ועוצם הדקדוק למען יערב לך:

פסוק ג

שמאלו. כאומרת הן ידעתי כי בזה ידבק בי דרך אהבה, וישים שמאלו תחת ראשי ותחבקני ימינו והנמשל הוא לומר הנה בזה היית משרה שכינתך בי דרך אהבה וחיבה יתירה:

פסוק ד

השבעתי. עתה חזרה פניה כלפי הנערות, ותאמר אליהן עונש בטול השבועה שהשבעתי אתכן מאז, יהיה עליכן בעבור מה שתעוררו אליכן אהבת החשוק ההוא בהמאיס אותי בעיניו, וכל האיום הזה הוא עד הזמן שתהיה האהבה נהפכת לשוב מעצמה, וכל עוד שלא שבה אני מאיים עליכן על זאת וכאילו תאמר אבל אחר שתשוב האהבה אין עוד צורך לאיים עליכן, כי אז לא תוכלו להמאיס אותי להעיר עליכן אהבתו. והנמשל הוא כאילו תאמר כנסת ישראל אל העובדי כוכבים ומזלות עונש בטול השבועה יהיה עליכם, בעבור מה שתכריחו אותי לעבור על דת להמאיס אותי בעיני המקום ברוך הוא להיות חלוטה בידכם, וכל האיום הזה וכו' כמו במשל:

פסוק ה

מי זאת עולה. עתה תשלח אמריה אל החשוק, וכה תאמר מי עוד זאת כמוני שעלתה מן המדבר מקום שממון, ואף גם שמה היתה מתחברת עם דודה ולא נפרדה ממנו והנמשל הוא כאילו כנסת ישראל אומרת אל המקום ברוך הוא מי האמין עוד בך כמוני ללכת אחריך במדבר ארץ לא זרועה:

תחת התפוח. עוד היותך תחת אילן התפוח עוררתי שם אהבתך לי ושמה באה לאמך חבלים ממך, וכמו ששמה בא לה חבלים כן ילדתך שמה. וכאילו תאמר מתחלת ביאתך לעולם תחת אילן התפוח שנולדת שמה מיד עוררתי אהבתך לי. והנמשל הוא לומר מעת שיצא טבעך בעולם אני מאמנת בך, כי על ידי אברהם אבינו נתפרסם שמו בעולם, והוא וזרעו נמשכו אחריו:

פסוק ו

שימני. לכן שים אותי על לבך לבל תזוז האהבה לעולם, כמו החותם הניתן על היד ואינה זזה משם:

כחותם על זרועך. כמו החותם הנתון על היד, כן שים אותי על זרועך והוא כפל ענין במלות שונות:

כי עזה כמות אהבה. האהבה שיש לי אליך היא חזקה כמות, בי היא עומדת נגד המות לבל יוכל לבטל אותה, רוצה לומר יותר אקבל עלי המיתה מלהסיר אהבתי ממך, ולכן מהראוי שלא תסיר אהבתך ממני והנמשל הוא לאחדים עם המשל:

קשה כשאול קנאה. הקנאה הוא דבר קשה כהירידה אל השאול וכאילו תאמר בזה אם תסיר את האהבה להפרד עוד ממני, מאוד יקשה עלי הקנאה בראותי הנערות בנות גילי יושבות תחת בעליהן ומתענגות, ואני אהיה בדודה וגלמודה. והנמשל הוא לומר אם עוד אשב בגולה, יקשה עלי הקנאה בראותי כל האומות יושבים בארצם בטח ושאנן ואני אהיה גולה וסורה:

רשפיה רשפי אש שלהבתיה. גחלת האהבה היא כרשפי אש וכשלהבת גדולה רוצה לומר אהבתי אליך שמורה לעולם כחמימות הגחלת המתקיימת זמן מרובה. וגם היא חזקה כלהבת אש גדולה השורף בחזקה. והנמשל הוא לאחדים עם המשל:

פסוק ז

מים רבים. לפי שהמשיל את האהבה באש, לכן אמר מים רבים וכו' לשון הנופל בכבוי האש ורוצה לומר לא יועיל שום הסתה ופתוי לבטל את האהבה. ואם מי יתן כל הון ביתו בעבור האהבה להמיר אותה בשנאה, הנה כל בני עולם יבוזו אותו וילעגו עליו, על שלא השכיל לדעת שאי אפשר לבטל אהבה עזה זאת בשום דבר. ומוסב למעלה לומר מהראוי שלא תסיר עוד אהבתך ממני, הואיל וגם אהבתי אליך חזקה מאד. והנמשל הוא לאחדים עם המשל:

פסוק ח

אחות לנו קטנה. ועל כי שמעה החשוקה אשר לב החשוק טוב עליה וחפץ לשבת עמה, שלחה אמריה אל החשוק וכה תאמר, הנה יש לנו קרובה אחת קטנה בקומה ואין לה שדים להניק בנים, ועתה אשאלך והודיעני מה נעשה עמה בעת שידובר בה להנשא לאיש, וכאומרת הלא אין מי ימצא שישאנה בעבור קטנותה והעדר השדים והנמשל הוא לומד אחר הבטחת הגאולה בבוא הזמן, יאמרו בני יהודה הנה אחינו בני עשרת השבטים קטנים המה במעשה המצות, כי עוד היו בארצם הדיחום מלכיהם מאחרי ה', ואף כי בגולה. וגם לא נמצא עמהם בעלי חכמה ומדע כדרך שהיה עמי בבית השני אנשי כנסת הגדולה ומהם נביאים, ולא מצאו אם כן מי להניק אותם מחלב חכמת התורה, ואם כן במה יזכו גם המה אל הגאולה:

פסוק ט

אם חומה היא. כאילו החשוק שולח אמריו לומר עצתו, אם היא סגורה וסתומה כבנין חומה ולא שכבה מי משכבי אשה לאבד ולשבר בתוליה, אזי נבנה בשבילה ארמון כסף לשתשב בה יחידי מבלי בעל, ותתענג לשבת בארמון כסף אם לא תתענג בשבת תחת בעל:

ואם דלת היא. אם לא שמרה בתולה והיא כדלת הנפתח, אזי נעשה בשבילה מאסר בנין חזק ומשומר מנסרי ארז לבל יוכל מי לקרוב אליה, ותשב בדודה ושוממה והנמשל הוא כאילו המקום ברוך הוא משיב אם היו כחומה ולא עזבו להכנס ביניהם מעובדי גלולים לדבקה בהם, אזי יזכו גם המה לבנין בית המקדש. ואם פתחו הדלת ונכנסו ביניהם, ישבו עוד במאסר הגולה:

פסוק י

אני חומה. ענתה החשוקה ושלחה אמריה לומר, הלא אני כחומה, כי שמרתי מקום בתולי ולא שכב מי אותי ועם כי שדי המה גדולות כמגדלות המעוררים תאות הנואפים, מכל מקום אני שמרתי את עצמי. וכאילו אומרת הואיל וכן ראוי אם כן אני לשבת בארמון כסף, ותשב הקרובה עמדי. והנמשל הוא כאילו בית יהודה תשיב לומר הלא אני לא דבקתי בעובדי גלולים, ויש בי בעלי חכמה ומדע להניק אותי מחלב חכמת התורה, וראויה אני לשוב מהגולה ולבנין בית המקדש ובעבורי ישובו גם המה לארצם ויזכו לבנין בית המקדש:

אז הייתי וגו'. היתה משתבחת לפני הנערות ואמרה אז כשדברתי הדברים האלה הייתי בעיניו יקרה ונכבדת כדרך שמייקרין למחזרת אחר השלום ומוצאת אותו, כי הוטב בעיניו מה שהייתי מחזרת אחר שלום הקרובה והנמשל הוא לאחדים עם המשל:

פסוק יא

כרם היה לשלמה. עתה חזרה החשוקה לספר ולומר, הנה בעבור שהייתי מחזרת אחר שלום הקרובה יקרה דברי בעיניו לקלס את כל מאמרי, כי החשוק הזה היקר בעיני כמלך שלמה היה לו כרם במישור שמצוים שם המון עם רב, ועל כי חשש מגנבה מסרו לשומרים מחולפים בזה אחר זה, באופן שכל שומר בזמנו יביא לעצמו אלף כסף, וזהו בעבור חלקו בפרי הכרם בשכר השמירה, ושאר הכסף יהיה להחשוק בעל הכרם והנמשל הוא על עדת ישראל המכונים בשם כרם, כמו שנאמר כי כרם ה' צבאות בית ישראל. ואותם מסר לשומרים, הם מלכי ישראל שמלכו זה אחר זה. וכל אחד משל בזמנו על עשרת השבטים. ובא הרמז באלף, שהם עשרה מאות מאה לשבט:

פסוק יב

כרמי שלי לפני. ושלחתי אמרי לאמר כרמי שלי יהיה לפני, רוצה לומר אני אשימה עליו עין לשמרו:

האלף וגו'. האלף כסף שלקח כל שומר בזמנו יהיה לך כי אתה תקחם:

ומאתים וגו'. כאומרת לא בלבד האלף תקח אשר הרבית לתת יותר מהראוי, כי אף המאתים כסף שהוא הראוי לתת לשומרים, הנה עתה כשאשמור אני תקח גם את זאת, ולא תוציא כלום על שכר השמירה והנמשל הוא לומר בעת הגאולה העתידה תבקש מלכות יהודה שכל עדת בני ישראל תהיה תחת ממשלתה, ויהיו אם כן עשרת השבטים לה' להאמין בו, לא כמו שהיו מאז שמלכיה הדיחוה מאחרי ה'. גם המאתים המרמזים על שני השבטים יהודה ובנימין, גם הם יהיו אחרי ה', ואיש את אחיו יעזורו:

פסוק יג

היושבת בגנים. עתה מספרת ואומרת כל כך ישרה דברי בעיניו, עד שאמר לי את היושבת בגנים, מקום ימצאו שם החברים בעלי כרמים כמוני, הנה הם מקשיבים לקול עצתך וכאומר פן גם הם יעשו כזאת, ולא יהיה אם כן תפארתך עליהם, לזאת השמיעי דבריך בלחש רק לי לבד ולא ישמע הזולת. והנמשל הוא לומר כאילו המקום ברוך הוא ישיב לה אתה מלכות יהודה היושבת בירושלים, הנה כל בית ישראל חבריך מקשיבים לקולך וחפצים בזה כמו שנאמר ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם. אבל הזהרי להשמיע קולך לי לבד, ולא תפנה עוד אל אלהים אחרים:

פסוק יד

ברח דודי. ואני אמרתי לו אם יש לחשוש בזה, מהר ללכת מן הגנים, ודמה עצמך בקלות המרוצה לצבי וכו', ובוא על הרי בשמים, ואני אבוא אחריך ושם נשב ושם נדבר דברינו, ולא ימצא מי שם מקשיב אמרינו והנמשל הוא לומר כאילו בית יהודה משיב דבר, לומר אם כן מהר והשרה את שכינתך בבית המקדש מקום יקטירו שם הקטרת, וזה יהיה סיבה להשריש אמונתך ויראתך: